

SOFIA TOLSTAIA
VIATA MEA

—fragmente de jurnal—

Traducere din limba rusă, prefață și note de
Antoaneta Olteanu

EDITURA ALLFA

Prefață

*Sonia, draga mea, sunt vinovat, dar sunt și un nesuferit,
numai că în mine se află un om minunat care uneori doarme.
Să-l iubești și să nu-i reproșezi nimic, Sonia!*

Fragment dintr-o scrisoare din 1863
a lui Lev Tolstoi adresată soției

E greu să scrii despre Lev Tolstoi în condițiile în care extraordinara lui personalitate s-a conturat atât de clar și în ultima parte a vieții sale, dar mai ales în posteritate. E greu să scrii despre Lev Tolstoi și ca soție, nevoită să împărtășească momente variate din viața ei alături de un geniu. Ediția de față, *Viața mea*¹ – titlul complet ar putea fi continuat cu *...alături de Lev Tolstoi* – oferă o selecție a jurnalului ținut de Sofia Andreevna Tolstaia după căsătoria cu contele Lev Nikolaevici. Totuși, nu este vorba de vreo monografie apărută după moartea soțului, așa cum se întâmplă uneori, în care autorul poate face afirmații imposibil de contestat de către cei menționați în însemnările sale.

Așa cum se întâmpla în familia Tolstoi, jurnalul era un document semioficial, soții putând citi în acest fel paginile de jurnal

---

¹ Sub același titlu intenționa și Sofia Tolstaia să-și publice memoriile începând cu anul 1904 până la moartea scriitorului. Această selecție nu a văzut încă lumina tiparului.

notate de celălalt¹. Lucrurile destul de dure (și dureroase) scrise de Sofia Andreevna descriu o viață tipică pentru aristocrația medie rusă, cu problemele ei inevitabile (nașterile, bolile și morțile copiilor, educația privată a acestora, întreținerea gospodăriei și câteva dintre plăcerile timpului liber la moșie pe care și le lua stăpânii – plimbarea, vânătoarea, scăldatul, patinatul ș.a.). Fiind vorba de viața trăită alături de un mare scriitor, Sofia Andreevna apare și în postura de secretară, dar și de confidentă a acestuia, ea fiind aceea care asculta una dintre primele lecturi ale paginilor proaspăt scrise, transcria cu răbdare și migală numeroasele variante ale textelor și, nu în ultimul rând, asigura acuratețea corecturilor tipografice. Nu era, după cum vedem, o viață tocmai normală, iar această ieșire din normalitate își avea bucuriile și suferințele ei.

Spuneam mai sus că jurnalul descrie pagini de viață ale unei familii aristocratice destul de obișnuite. Într-adevăr, chiar de la primele pagini facem cunoștință cu o viață așa cum erau multe în Rusia secolului al XIX-lea: căsătorii în care între parteneri era o mare diferență de vârstă (și, implicit, de experiență), încheiate mai degrabă nu din iubire, ci din calcule mai mult sau mai puțin obscure ale familiilor sau dintr-o viziune idealistă asupra mariajului, pe care o aveau însurății; o viață lipsită de prea multe perspective pentru femei, educate să stea în umbra soțului și a familiei și să renunțe la multe dintre visurile și preocupările tinereții. Însemnările Sofiei Andreevna din primul an al vieții alături de soțul ei prezintă foarte clar această ruptură între viața de dinainte și cea de după încheierea căsătoriei. Avem de-a face cu o tânără

---

¹ Lucru care uneori era resimțit ca o povară de către cei care îl scriau. Iată câteva fragmente din jurnalul lui Lev Tolstoi: „Tot ce e scris în acest caiet e aproape minciună, fals. Gândul că și aici ea citește peste umărul meu îmi diminuează și alterează adevărul. (...) Trebuie să mai scriu ceva pentru ea – căci va citi; pentru ea nu scriu lucruri neadevărate, dar alegând dintre multe ceea ce numai pentru mine n-aș fi scris.“ (*18 iulie 1863*, în vol. Lev Tolstoi, *Jurnal*, I, traducere de Janina Ianoși, Ed. Univers, București, 1975, p.188; în continuare trimiterile la jurnalul lui Tolstoi respectă această ediție.)

foarte dinamică, hotărâtă, dar și idealistă în același timp, care tânjește după imaginea unei iubiri de durată, adevărate, alături de cel ce-i va fi soț:

Dintotdeauna am visat un om pe care să-l iubesc ca pe o ființă cu totul nouă, deplină, *curată*. Îmi imaginam, erau niște visuri de copil de care îmi e așa de greu să mă despart și acum, că pe omul acesta o să-l am mereu în fața ochilor, că o să-i cunosc până și cel mai mărunț gând, sentiment, că toată viața el o să mă iubească numai pe mine, că, fără să ținem seamă de modelul celorlalți, amândoi, și *eu*, și *el*, o să ne facem de cap, așa cum își fac toți de cap și apoi devin oameni *serioși*. Așa de dragi îmi erau visurile acelea!

Născută la 22 august 1844 în familia unui medic din Moscova, Andrei Eustafievici Berg, Sofia Andreevna a primit o educație acasă, după care, în 1861, a dat examen la Universitatea din Moscova pentru a se pregăti să devină învățătoare particulară. Deși fusese curtată de câțiva bărbați care se potriveau foarte bine cu imaginea pe care și-o crease despre mariaj, după un an de studenție, Sofia Andreevna a acceptat să se căsătorească, în 23 septembrie 1862, cu Lev Nikolaevici Tolstoi, pe atunci un bărbat cu multă experiență, în vârstă de 34 de ani, deja celebru (în 1852 apăruse *Copilăria*, primul volum din trilogia ce mai cuprinde *Tinerețea* și *Adolescența*, care-i aduseseră celebritatea). Din câte înțelegem atât din afirmațiile lui Tolstoi, cât și ale prietenilor apropiați, viitorul soț s-a îndrăgostit sincer de ea pentru firea simplă¹, dar și pentru inteligența de care dădea dovadă, mai ales ca scriitoare.

Se contura o căsătorie reușită, după moda vremii, dar „reforme” morale pe care începuse să le facă Tolstoi, și pe care le impunea practic nu numai propriei persoane, ci și familiei ca întreg,

---

¹ „Nu are nimic din ceea ce au avut pentru mine totdeauna celelalte, ceva convențional poetic și fermecător, dar mă atrage inevitabil“, spunea el în 10 septembrie 1862, în *Jurnal*, I, p. 180.

au dus treptat la o înstrăinare evidentă între soți. Chiar la câteva luni de la căsătoria care promitea să fie una liniștită, tânăra soție, abia ieșită din adolescență, este nevoită să facă față dezvoltărilor pline de grozăvie pe care i le face soțul din dorința de a-și ușura sufletul și a trece la un mod de viață mult mai moral. Chefuri, orgii, jocuri de noroc, relații numeroase cu femei – în fapt, tipice pentru un tânăr de familie bună, cu stare materială, care a mai făcut și armata, dar care, conform aceluiași convenții ale vremii, nici nu erau făcute, de fiecare dată, publice. Și, dintr-odată, tânăra soție, stăpânită de visurile ei roz, suferă un șoc profund în momentul descătușării acestui șuvoi de dezvoltări deloc plăcute.

Nevoia de puritate absolută îl preocupa din ce în ce mai des pe Tolstoi, fapt ce producea, ori de câte ori chestiunea era repusă pe tapet, cutremure semnificative în familie. Nimic nu se compară însă cu tulburările majore care au început să apară începând din anii 1880-1890, când scriitorul a început să-și schimbe chiar viziunea asupra vieții. Decizia, multă vreme tănuită Sofiei Andreevna, de a renunța la proprietăți și de a duce o viață liberă, de a se întreține prin propria muncă, fizică, cel mai adesea, a fost, pentru ea, picătura care a umplut paharul. Nu discutăm numai de poziția unei soții care nu poate ține pas cu reformele morale ale soțului, ci și de cea a unei mame, răspunzătoare în primul rând pentru viața și educația numeroșilor copii (și chiar nepoți), de cea a unei administratoare a unei gospodării în care trăiau într-un confort minimal. Tolstoi chiar și-a exprimat aceste gânduri în jurnal: „Mi-am spus adesea: dacă n-ar fi soția și copiii, aș trăi o viață de sfânt; le-am reproșat că mă încurcă, când, de fapt, ei sunt țelul meu, cum spun mujicii.“ (3 septembrie 1890, I, p.337.)

În fragmentele de memorii intitulate *Viața mea*, pregătite pentru tipar, Sofia Andreevna spunea, pe un ton mult mai liniștit decât cel din jurnal: „Sărmanul, dragul meu soț, aștepta de la mine acea uniune spirituală care era aproape imposibilă în condițiile vieții mele materiale și a treburilor de care nu puteam și nu aveam unde să fug. N-aș fi putut să împărtășesc nici măcar în cuvinte viața lui spirituală, dar s-o mai și aplic în viață, trăgând

după mine o întreagă mare familie, era de neimaginat și peste puterile mele.“

Într-o însemnare din 16 decembrie 1887 Sofia Andreevna scria despre toate aceste griji și tot felul de treburi cărora trebuia să le facă față:

Haosul acesta al grijilor nenumărate care se suprapun unele cu altele mă face adesea să-mi pierd mințile, și-mi pierd echilibrul. E ușor să spui, dar în fiecare clipă de acum sunt îngrijorată de copiii care învață, de starea de igienă, și, lucrul cel mai important, de starea spirituală a soțului, de copiii bolnavi cu treburile lor, de datorii, copii și serviciu, de vânzarea și planurile moșiei de la Samara, de o nouă ediție și de partea a treisprezecea din *Sonata Kreutzer*, de cererea de partajare a hotarelor cu popa din Ovsiannikovo, de corecturile la volumul al XIII-lea, de cămășile de noapte ale lui Mișa, de cearșafurile și cizmele lui Andriușa; de amânarea plăților la casă, de asigurare, muncile la moșie, pașapoartele oamenilor, de ținerea socotelilor, de corespondență ș.a., ș.a., și toate acestea trebuie neapărat să mă privească pe mine.

Dar, într-adevăr, numai o personalitate de calibrul ei putea ține în frâu această viață extrem de complexă. Inteligența Sofiei Andreevna, menționată mai înainte și remarcată și de contemporani (pictorul L.O. Pasternak, un apropiat al familiei, remarca caracterul extraordinar al soției lui Tolstoi, considerând că este într-adevăr o soție pe măsura marelui geniu) nu se limita însă numai la administrarea problemelor familiale și ale gospodăriei. Departe de a fi doar o simplă secretară, copist sau corector pentru scriitor, a demonstrat la rândul ei un talent literar incontestabil (a scris numeroase povestiri pentru copii și nu numai, de asemenea, memorii); alte pasiuni la care nu a renunțat în viața sa au fost muzica și fotografia.

Muzica, printre puținele plăceri din viața Sofiei Andreevna, a fost cea care i-a adus și multe supărări. Suspiciunile de gelozie ale lui Lev Nikolaevici față de compozitorul, devenit mai apoi

celebru în epocă, S.I. Taneev, un minunat pianist, au îndepărtat-o multă vreme pe Tolstaia de muzica atât de dragă ei. În fapt, poate din cauza acestor suspiciuni, mai toți din familie priveau dezaprobator exercițiile muzicale făcute în momentele de liniște și doar clipele în care, după certuri serioase, orgoliul feminin ieșea la suprafață, iar Sofia Andreevna își lua partea leului și cânta la pian din toate puterile, frecventându-și și prietenul favorit în rarele ieșiri la Moscova. Trăirile stârnite de această gelozie au fost immortalizate, se pare, de Lev Nikolaevici în câteva dintre povestirile sale, *Sonata Kreutzer* și *Părintele Serghi*. Soția a fost extrem de șocată să audă asocierile care se făceau într-o așa-zisă experiență personală a ei și intriga din nuvelele respective:

Nu știu cum și de ce au legat *Sonata Kreutzer* de viața noastră de cuplu, dar este o realitate, și tuturor, începând cu împăratul și terminând cu fratele lui Lev Nikolaevici și cu prietenul lui cel mai bun, Diakov, le-a părut rău de mine. Și ce să mai zici de alții, am simțit și eu în sufletul meu că nuvela asta este îndreptată spre mine, că m-a rănit, m-a umilit în ochii lumii întregi și a distrus și ultima fărâmă de iubire dintre noi. Și asta fără să fiu vinovată față de soț, nici prin gesturi, nici prin vreo privire îndreptată împotriva cuiva în toată viața mea de femeie măritată! Dacă în inima mea a existat posibilitatea de a iubi pe altcineva, dacă s-a dat vreo luptă – asta e o altă chestiune care mă privește numai pe mine, aceasta este taina mea și nimeni în lume nu are dreptul să o atingă, din moment ce eu am rămas curată.

12 februarie 1891

Așa cum se vede din notele de jurnal, Tolstoi era destul de suspicios când era vorba de sentimentele partenerei, căreia nu-i dădea prea mult credit. Încă din primele zile după căsătorie Sofia Andreevna trebuie să facă față unei prime crize sentimentale – „de ieri, de când a spus că nu crede în dragostea mea, a început să-mi fie cu adevărat groază. Știu eu de ce nu crede“, spunea ea în 8 octombrie 1862. Am putea spune că această îndoială l-a urmărit toată viața pe soț, care nu privea deloc cu ochi buni

apropierile de prietenii de familie pe care le întreținea mai tânăra soție. Momentul acesta al adevărului este surprins foarte bine de Sofia Andreevna într-una din primele pagini ale jurnalului ei de femeie căsătorită, care intuiește foarte corect ruptura iremediabilă la nivel sentimental dintre cei doi soți:

E o situație groaznică, fără ieșire – cum să-i demonstrezi iubirea unui om care s-a căsătorit tocmai pentru asta, „că altfel *nu pot*, iar ea nu mă iubește“. Și există oare acum vreo clipă în viața mea, în care aș invoca pe cineva din trecut, sau aș duce dorul cuiva, există oare vreo clipă în care nu numai că nu l-aș iubi, dar m-aș gândi să nu-l mai iubesc? Și oare el chiar se simte bine când eu plâng și încep să simt din ce în ce mai puternic că în relațiile noastre a apărut ceva deloc simplu, care, treptat, ne va despărți din punct de vedere moral? Uite, unul se bucură, altul plânge. Bucuria asta nu e de durată, o să dispară și o să înceapă și el să plângă.

8 octombrie 1862

Sub semnul acestei gelozii a fost pusă chiar căsnicia celor doi. Din jurnalul lui Tolstoi aflăm că acesta era chinuit de gelozie pe M.V. Polivanov, un fost pretendent al Sofiei Aleksandrovna, care îl făcuse să fie extrem de indecis în momentul hotărârii de a se căsători cu aceasta. Și totuși, fericirea pe care o resimte alături de viitoarea soție îl face pe Tolstoi să facă pasul hotărâtor și să o ceară în căsătorie. Însemnările din 1893 ale scriitorului despre fericirea familială sunt grăitoare în acest sens: „Adesea îmi trece prin cap că fericirea și toate trăsăturile ei caracteristice se duc, iar nimeni nu o cunoaște și nu o va cunoaște, nimeni n-a avut-o și nici n-o va avea, și eu sunt conștient de ea. (...) O iubesc, atunci când noaptea sau dimineața mă trezesc și o văd că se uită la mine și că mă iubește. Și nimeni – și în special eu – n-o împiedică să mă iubească așa cum știe ea, în felul ei. (...) Îmi place când suntem mult timp singuri și eu îi spun: „Ce ne facem, Sonia, ce ne facem?“ Râde. Îmi place când se supără pe mine și, dintr-odată, cât ai clipi, are uneori și gândul, și vorba aspre – „lasă-mă, mă

plictisești“; și după un minut îmi și zâmbește timid. Îmi place când nu mă vede și nu mă știe, iar eu o iubesc în felul meu... (5 ianuarie 1863, I, p.183-184.)

În orice caz, primii zece-cincisprezece ani de căsnicie se dovedesc extrem de rodnici pentru Lev Tolstoi, care lucrează la romanele sale emblematice, *Război și pace*, *Anna Karenina*, *Spovedania*. În curând însă încep să apară crizele de gelozie, momentele de autoanaliză din partea ambelor părți care văd unul în celălalt aproape un adversar, o persoană cu care sunt nevoite, în virtutea instituției căsătoriei, să conviețuiască până la final. În 7 iulie 1884 Tolstoi scrie: „A venit la mine și a început să-mi facă o criză de isterie, în sensul că nu se poate schimba nimic și că e nefericită și că trebuie să fugă undeva. Mi-a fost milă de ea, dar, totodată, eram conștient că nu mai e nicio speranță. Va rămâne până la moartea mea o piatră de moară de gâtul meu și al copiilor mei.“ (I, p.230.) Cuvinte foarte grele, care, ca și gesturile care le preced sau succed, se vor repeta de multe ori în deceniile ce vor veni. La reproșurile soțului (în paginile acestui jurnal putem vedea reacțiile soției, care confirmă starea de spirit din cuplu), care degenează adesea în certuri, Sofia Andreevna amenință cu plecarea, după care urmează împăcarea consfințită printr-un act intim extrem de dorit de soț, dar considerat umilitor de către soție, fapt care îl înfurie pe soț care amenință și el cu plecarea de acasă și cu trecerea la un mod de viață mai apropiat de țăranii de care s-a preocupat dintotdeauna.

Unul dintre motivele conflictului central din familie îl constituie atitudinea față de aspectele materiale ale vieții. Sofia Andreevna, în calitate de adevărat cap al familiei, este nevoită să se gândească la nevoile cotidiene ale acesteia și să administreze, cu parcimonie uneori, banii care intră în bugetul familiei. Rolul acesta nu-i este deloc pe plac, mai ales după ce atât soțul, cât și copiii îi tot reproșează – cu o ușurință ce denotă o totală lipsă de preocupare față de mecanismele după care viața lor „mergea ca pe roate“ – o prea mare implicare în această chestiune,

în detrimentul preocupărilor spirituale. E lesne de înțeles care erau frământările prin care trecea Sofia Tolstaia, încercând să nu dezamăgească pe nimeni și mai ales să păstreze unită familia:

Locuim la Iasnaia mai mult decât de obicei. Nu am puterea de a întreprinde ceva. Dar conștiința nu doarme și-mi reproșează că-mi scade energia. Trebuie să merg ferm pe drumul pe care îl consider corect, și uite, merg pe el, din inerție. Merg (se pare) din nou la Moscova, unesc familia, mă ocup de cărți și fac rost de banii pe care, cu o indiferență prefăcută și cu ostilitate, mi-i tot cere din toate părțile Lev Nikolaevici pentru acei favoriți și săraci care nu sunt chiar așa de săraci, dar care au înțeles cum să se poarte mai bine și mai perfid cu el pentru a obține ceea ce vor: Konstantin, Gania, Aleksandr Petrovici și alții. Copiii care tăbară asupra mea din cauza neînțelegerilor cu tatăl lor îmi cer și ei tot ce pot... Să plec, să plec, și o să plec, într-un fel sau altul. Nu mai am nici putere suficientă, nici dragoste suficientă ca să muncesc, să lupt și să rabd.

25 octombrie 1886

Cel mai mare conflict l-a avut Sofia Andreevna, în ultimele decenii de viață, cu V.G. Certkov, un tolstoian convins care a devenit mai apoi unul dintre apropiații marelui scriitor, cel care îl susținea moral pe acesta în inițiativele mai „delicate“ pe care le avea de luat. Anul 1888 marchează o ascuțire a conflictului dintre Certkov și soția marelui scriitor. Nu e vorba doar de o antipatie, declarată sau nu, de o aparentă ostilitate pe care o resimțea fiecare dintre ei. În 9 martie 1887 Sofia Andreevna menționează o scrisoare a acestuia, extrem de acuzatoare la adresa ei, fapt ce a îndreptățit declanșarea ostilităților împotriva „adversarului“:

Așa-numiții „prieteni“, noi creștini, îl ațâță în mod îngrozitor pe L.N. împotriva mea și nu mereu fără rezultat. Am recitit scrisoarea lui Certkov despre fericirea pe care i-o oferă comuniunea spirituală cu soția și regretul că L.N. nu are parte de această fericire și cât de rău îi pare că el, așa de demn de asta, este lipsit de această comuniune, făcând aluzie la mine. Am recitit-o și mi s-a

făcut rău. Omul acesta obtuz, viclean și nesincer, care l-a învăluit pe L.N. cu lingușirile lui, vrea (probabil, asta este *creștinește*) să distrugă acea legătură care în curând împlinește douăzeci și cinci de ani și care ne-a legat așa de strâns în toate felurile!

La vremea aceea Tolstoi era frământat de încercările de a rezolva nedreptățile sociale. Ajunsesse la concluzia că orice formă de contract și de proprietate nu este decât o minciună și că de ea poți scăpa treptat, prin desființarea moștenirii. Când, în ultimii ani din viață, chiar era hotărât să facă acest lucru, donându-și, prin testament, drepturile de autor bunului public, fără ca familia să aibă vreun drept în acest sens, conflictul dintre soția lui și Certkov, ultimul extrem de interesat de această decizie, a izbucnit cu o forță neasemuită. De aici și tentativele acestuia de a-l separa de bătrânul Tolstoi de familie, de a-l împinge la acea izolare de pustnic pe care scriitorul o dorise de multă vreme, sperând să se integreze cu adevărat în viața țăranilor, să devină unul de-al lor; de aici și tentativele de părăsire a domiciliului. Numai că V.G. Certkov nu cunoștea complicațiile sănătății șubrede a scriitorului, care i-au marcat acestuia întreaga viață: cu trecerea timpului, adăugându-se și vârsta înaintată, Tolstoi trebuia să înțeleagă că idealul drag nu are nicio șansă să fie atins.

Și totuși, această neliniște și dor de evadare nu-l părăsesc și, în cele din urmă, în 1910 ia decizia care îi va fi fatală. Așa cum am menționat mai sus, gurile rele spun că numai temperamentul vulcanic al soției l-a făcut să-și părăsească, în ultimele zile de viață, căminul. Credem însă că e vorba aici de doi „vinovați”: poate că și Sofia Andreevna avea un caracter dificil, mai ales când era vorba de chestiunile spinoase care priveau gospodăria și gestionarea finanțelor, dar nici scriitorul nu s-a obosit să recunoască celelalte merite mai mult decât evidente ale soției, o prietenă de încredere pe durata întregului mariaj.

Spuneam mai înainte că jurnalul personal ținut de cei doi era conceput ca fiind semi-public, și nu o dată îi vedem pe soți aruncând o privire în însemnările celuilalt. Ceea ce o cutremurase pe soție nu era lipsa, de multe ori, a unor aprecieri pozitive

a activității ei de mamă, secretar, administrator ș.a., ci prezența unor grosolănii, unor neadevăruri, exagerări pe care soțul le nota destul de des în jurnalul său. Destul de târziu, când duelurile verbale erau la ordinea zilei, în familia Tolstoi, Lev Nikolaevici, într-un moment de sinceritate, notează: „Revăzând jurnalul, am găsit locul – sunt mai multe – în care mă dezic de acele cuvinte rele pe care le-am scris despre ea. Respectivetele cuvinte sunt scrise în minute de enervare. O repet încă o dată acum pentru toți care vor da peste aceste jurnale.“ (13 octombrie 1895, p.451-452.) Cam târzie recunoaștere: *verba volant, scripta manent...* Aceste cuvinte au fost scrise totuși și rămân scrise.

Caracteristic ambilor soți – și de aici probabil și „potrivirea“ lor, sesizată de mulți dintre prietenii de familie – este caracterul puternic, spiritul combativ, conștientizarea propriei dreptăți și dorința aproape despotică de a-l face pe celălalt să se modeleze după propria persoană. În pofida exploziilor verbale destul de dese, un lucru este cert: soții continuau să se iubească și, în momentele de sinceritate și mai ales de singurătate demonstrau că jumătatea lor este persoana de care le păsa cel mai mult și ale cărei sentimente chiar contau pentru ei. La scurtă vreme după ce Lev Tolstoi a notat fraza de mai sus, referitoare la o anumită exagerare a criticilor aduse soției, adaugă în jurnal una dintre puținele referiri la soție, în care, cu sinceritate, îi apreciază corect poziția și își analizează onest sentimentele:

Mi-e milă de faptul că-i e atât de greu, că e tristă și singură. Ea mă are numai pe mine, de care se ține și, în străfundul sufletului, se teme că n-o iubesc, că n-o iubesc, cum pot eu, din tot sufletul, și că pricina e diferența noastră de vederi asupra vieții. Și crede că eu n-o iubesc, pentru că n-a venit spre mine. Să nu crezi asta! Te iubesc încă și mai mult, înțeleg totul și știi că tu n-ai putut, n-ai putut veni spre mine și de aceea ai rămas singură. Dar nu ești singură. Eu sunt cu tine, cu tine așa cum ești, te iubesc și te iubesc până la capăt, cum nu se poate mai mult.

24 octombrie 1895, p.452

Cred că sunt niște cuvinte potrivite de încheiere. Dincolo de aceste „lupte“, serioase sau mai puțin serioase, care atestă frământările sufletești extraordinare ce se petreceau în cei doi soți, aflați la răscrucea relațiilor personale, familiale, a nevoii de a se implica în viața socială de pe poziția unui mentor, a unui formator de opinie, așa cum se vedea Tolstoi în ultimele decenii de viață, dincolo de aceste contradicții care par uneori ireconciliabile, paginile de jurnal ale celor doi sunt o dovadă a unei mari iubiri, a unui parteneriat de idei care, la un anumit moment dat, nu a mai putut fi susținut în egală măsură.

Antoaneta Olteanu

8 octombrie

Din nou jurnalul, e plictisitor că reiau obiceiurile pe care le-am abandonat de când m-am căsătorit. Obişnuiam să scriu când îmi era greu și acum o fac, probabil, tot din același motiv.

În aceste două săptămâni eu și el, soțul, așa mi s-a părut, am avut relații simple, cel puțin mi-a fost ușor, jurnalul meu a fost el, nu am avut ce să-i tăinuiesc.

Dar de ieri, de când a spus că nu crede în dragostea mea, a început să-mi fie cu adevărat groază. Știu eu de ce nu crede. Mi se pare că nu pot nici să povestesc, nici să-mi aștern pe hârtie gândurile. Dintotdeauna am visat un om pe care să-l iubesc ca pe o ființă cu totul nouă, deplină, *curată*. Îmi imaginam, erau niște visuri de copil de care îmi e așa de greu să mă despart și acum, că pe omul acesta o să-l am mereu în fața ochilor, că o să-i cunosc până și cel mai mărunț gând, sentiment, că toată viața el o să mă iubească numai pe mine, că, fără să ținem seamă de modelul celorlalți, amândoi, și *eu*, și *el*, o să ne facem de cap, așa cum își fac toți de cap și apoi devin oameni *serioși*. Așa de dragi îmi erau visurile acelea! Datorită lor parcă am început să-l iubesc pe P.¹, într-un cuvânt, iubindu-mi visurile am făcut din P. o prelungire a lor.

---

¹ E vorba de M.A. Polivanov, care a curtat-o pe Sofia Aleksandrovna.

Nu e greu să te îndrăgostești și să mergi mai departe, de fapt, eu nu am rămas niciodată pe loc, mereu am mers înainte, fără să stau pe gânduri. Acum, de când m-am căsătorit, trebuie să recunosc că visurile mele de odinioară au fost prostesti, dar nu pot să mă dezic de ele. Tot trecutul lui (al soțului meu) e așa de îngrozitor pentru mine, încât mi se pare că n-o să mă împac cu el niciodată.¹ Oare vor apărea cândva și alte scopuri în viață, cum ar fi copiii, pe care îi doresc așa de mult, pentru a avea un viitor stabil, pentru ca în ei să descopăr o puritate fără trecut, fără mizerii, fără nimic din ceea ce observ acum cu atâta durere la soț. El nu înțelege că trecutul lui este o întregă viață cu mii de sentimente diferite, bune și rele, care nu pot să-mi aparțină, așa cum nu-mi va aparține nici tinerețea lui, pierdută Dumnezeu știe cu cine și pentru ce. Și nu mai înțelege încă un lucru, că eu îi dăruiesc tot ce încă se mai păstrează în mine, că doar copilăria mea nu-i aparține. Dar și aceasta i-a aparținut. Cea mai frumoasă amintire e primul meu sentiment față de el, copilăresc, de care nu sunt vinovată că a fost distrus. Oare chiar atât de rău a putut să fie? El și-a irosit viața, toate forțele, și a ajuns la acest sentiment, trecând prin atâtea lucruri rele – i se pare că e așa de puternic, așa de frumos, pentru că demult, tare demult a fost vremea aceea, putea să fie de partea binelui, așa cum sunt eu acum. Și în trecutul meu sunt lucruri rele, dar nu așa de multe.

Îi face plăcere să mă chinuiască când vede că plâng pentru că nu crede în mine. Ar fi vrut ca și eu să trec printr-o viață asemănătoare și să trăiesc la fel de multe lucruri rele ca și el, pentru a înțelege și mai clar ce înseamnă binele. Instinctiv, îi pare rău că am obținut așa de ușor fericirea, că am primit-o fără să stau pe gânduri, fără să sufăr. Dar n-o să plâng din orgoliu. Nu vreau să vadă cum mă chinuiesc, las' să creadă că mi-e mereu ușor. Ieri, când bunicul era aici, m-am dus sus special să-l văd, și când l-am văzut m-a cuprins un sentiment aparte de forță și iubire. Așa de

---

¹ Înainte de căsătorie, Tolstoi i-a dat viitoarei soții jurnalele sale vechi, pentru a-l cunoaște mai bine.

tare îl iubeam în clipa aceea, voiam să mă apropii de el, dar mi se părea că dacă o să-l ating, n-o să mai fie deloc așa de bine, că va fi un fel de impietate. Dar n-o să arăt niciodată și nici nu pot să arăt ce se întâmplă înlăuntrul meu. Am un orgoliu așa de prostesc, că dacă o să observ cea mai mică lipsă de înțelegere sau de încredere în mine, atunci totul va fi pierdut. Mă înrăiește. Și ceea ce face cu mine – încet-încet o să mă retrag cu totul în carapacea mea și tot lui o să-i otrăvesc viața. Și ce rău îmi pare de el în clipele în care nu mă crede, și are lacrimi în ochi și o privire sfioasă, dar tristă. L-aș sufoca cu dragostea mea în clipa aceea, dar mă tot urmărește gândul „nu mă crede, nu mă crede“. Și azi am început deodată să simt că și el și eu ne lăsăm în voia sorții din ce în ce mai mult, că eu o să încep să-mi creez lumea mea tristă, iar el pe a lui – una plină de neîncredere, ocupată de treburi. Și într-adevăr relațiile noastre mi-au părut josnice. Și am început să nu mai cred în iubirea lui. El mă sărută, dar eu îmi spun: „Nu e prima dată când simte pasiune pentru cineva.“ Și mă simt așa de umilită, de îndurerată pentru sentimentul meu de care el e nemulțumit, dar care mie îmi este așa de drag, pentru că este și primul, și ultimul. Și eu am avut pasiuni, dar în imaginație, pe când el – cu femei vii, frumoase, cu trăsături de caracter, chipuri și suflète pe care le-a iubit, pe care le-a admirat, așa cum mă admiră deocamdată și pe mine. E adevărat, totul e atât de josnic, dar nu din cauza mea, ci din cauza trecutului lui. Ce să fac, nu pot să-l iert nici pe Dumnezeu că a făcut așa încât toți să-și facă de cap, înainte de a deveni oameni serioși. Și ce să fac când mă doare sufletul și mi-e tare greu că soțul meu intră în această categorie generală. Iar el încă mai crede că nu-l iubesc. Dar atunci ce m-ar fi privit pe mine, dacă nu l-aș fi iubit, cine și ce l-a interesat înainte, acum, sau o să-l intereseze cândva, mai încolo? E o situație groaznică, fără ieșire – cum să-i demonstrezi iubirea unui om care s-a căsătorit tocmai pentru asta, „că altfel *nu pot*, iar ea nu mă iubește“. Și există oare acum vreo clipă în viața mea, în care aș invoca pe cineva din trecut, sau aș duce dorul cuiva, există oare vreo clipă în care nu numai că nu l-aș iubi, dar m-aș gândi să nu-l mai

iubesc? Și oare el chiar se simte bine când eu plâng și încep să simt din ce în ce mai puternic că în relațiile noastre a apărut ceva deloc simplu, care, treptat, ne va despărți din punct de vedere moral? Uite, unul se bucură, altul plânge. Bucuria asta nu e de durată, o să dispară și o să înceapă și el să plângă. Dar eu nu pot suporta gândul că, încet-încet, o să mă toace mărunț-mărunț. Iar el e de treabă, drag. Și pe el îl indignează ce e rău, nici el nu poate suporta asta. Uneori, când iubeam tot ce e bun, sufletul mi se extazia, dar acum parcă a murit totul – cum încep să mă simt și eu mai bine, vine el și mă zgândărește.

9 octombrie

Ieri am avut o explicație, ne-a fost mai ușor, chiar am fost veseli. Azi ne-am plimbat călare, a fost foarte bine, dar cu toate astea suntem stingheri. Tot azi am avut niște visuri așa de grele, nu mi le aduc aminte cu totul, dar îmi apasă sufletul. Iar mi-am amintit de *maman*, am fost îngrozitor de tristă, însă, în general, e bine. Nu-mi pare rău de trecut, cu toate acestea o să-l binecuvânteț. Am avut parte în viață de multă fericire. Se pare că soțul e liniștit, cred, să dea Domnul. Văd, este adevărat, că-i ofer prea puține motive de fericire. Parcă dorm mereu și nu mă pot trezi. Dacă m-aș trezi, aș deveni un alt om. Dar nu știu ce trebuie să fac pentru asta. Atunci ar vedea că îl iubesc, atunci aș putea să vorbesc, să-i povestesc cum îl iubesc, aș vedea, ca odinioară, limpede, ce are pe suflet și aș ști cum să-l fac fericit pe de-a-ntregul. Trebuie, trebuie să mă trezesc mai repede. Somnul acesta m-a ajuns de când am plecat vara de la Pokrovskoe la Iviți. După care m-am trezit pentru o vreme, apoi, cum m-am mutat la Moscova, m-a cuprins din nou și de atunci aproape că nu m-am mai trezit. Parcă apasă ceva deasupra mea. Mi se pare că o să mor în curând. Acum este ciudat, pentru că am un soț. Îl aud cum doarme, dar mi-e frică singură. Nu mă lasă să mă apropiu de el și asta mă îndurerează. Așa de dezgustătoare sunt toate manifestările fizice.

11 octombrie

Sunt groaznic, groaznic de tristă. Mă retrag din ce în ce mai mult în mine. Soțul e bolnav, nu e în apele lui, nu mă iubește. Mă așteptam la asta, dar nu mă gândeam că e așa de îngrozitor. Cine se gândește la imensa mea fericire? Nimeni nu știe că nu pot să o făuresc nici pentru mine, nici pentru el. Uneori, când ești foarte trist te întrebi ce rost are să mai trăiești, dacă nici ție nu ți-e bine și celorlalți le e rău. Și acum e înfricoșător – îmi tot vine gândul ăsta. Din zi în zi el devine tot mai rece, tot mai rece, iar eu, dimpotrivă, îl iubesc din ce în ce mai mult. În curând nu voi mai putea suporta, dacă el va fi așa de rece. Dar el e onest, n-o să mă amăgească. Dacă nu mă iubește – n-o să se prefacă, dacă mă iubește – asta o să se vadă în fiecare gest. Și totul mă emoționează. Azi Grișa a început să vorbească despre *tăticul* și mi-a părut așa de rău de el că nu e fiul lui adevărat, chiar îmi venea să plâng. Și-mi aduc aminte de toți, ce viață frumoasă aveam, dar acum, Doamne, Dumnezeuule, mi se rupe sufletul. Nimeni nu mă iubește – mătușica pentru nu știu ce îndatorire, iar soțul a încetat de tot să mă iubească. Mămica mea dragă și Tania – ce minunate erau, oare de ce le-am părăsit? Pe sărmana Liza am chinuit-o, și asta mă frământă așa de tare, mă doare, e groaznic. Iar Liovocika e așa de minunat, simt că numai eu sunt vinovată de toate, și mă tem să-i arăt că sunt tristă, știu eu că bărbații sunt sătui de durerea asta stupidă. Uneori mă liniștesc și totul trece, dar acum nu, nu pot să scap deloc, o să fie și mai rău. *Papá* scrie: „Soțul tău te iubește pătimaș.“ Da, e adevărat, m-a iubit *pătimaș*, dar pasiunea trece cumva, nimeni nu s-a gândit la asta, mi-am dat seama că am fost numai o pasiune de-a lui, nu m-a iubit.

Cum de nu am înțeles că tot el o să plătească pentru pasiunea asta, pentru că nu se poate să trăiești multă vreme, toată viața, cu o soție pe care nu o iubești. Oare de ce l-am distrus eu pe el, dragul de el, pe cel pe care toată lumea îl iubește – m-am comportat egoist că m-am căsătorit cu el. Îl privesc și-mi imaginez că își zice despre mine: „Aș vrea s-o mai iubesc, dar nu mai pot.“

Iată cum a trecut tot timpul acesta, ca un vis. M-au tot tachinat, mi-au spus: „Vezi ce bine e? Nu te mai gândi la asta.“ Și tot ce avusesem înainte – energie pentru toate activitățile, viață, gospodărie –, totul s-a dus. Îmi vine să stau toată ziua cu mâinile în sân, fără să scot o vorbă, gândindu-mă numai la gândurile mele amare. Am vrut să lucrez, dar n-am putut. Ei, ce să mă mai apuc de tichiuța asta caraghioasă, care mai mult mă apasă! Aș vrea tare mult să cânt ceva, dar e așa de incomod, sus se aude din toate părțile, iar jos pianul nu e bun. Azi mi-a propus să rămână, iar acum se duce la Nikolskoe. Trebuia să fiu de acord, să-l scap de persoana mea, dar n-am avut putere. Mi se pare că acum cântă cu Olga, sus, la patru mâini. Sărmanul, caută peste tot distracție, doar să scape de mine. Oare de ce mai trăiesc pe lume?

13 noiembrie

Zi cu ghinion – e primul lucru care mi-a venit în minte. Mi-e mereu ușor când vorbesc puțin cu el. Mi-e ușor ca unei egoiste, să-l primesc și să mă liniștesc.

E adevărat, nu pot să fac nicio treabă. El e fericit pentru că e inteligent și talentat. Dar eu nu sunt nici una, nici alta. Nu trăiești numai cu iubirea, dar eu sunt așa de mărginită, că doar la el mă gândesc tot timpul. Dacă nu se simte bine, îmi zic „uite, dacă o să moară“, și-mi vin numai gânduri negre care mă țin vreo trei ore. Dacă e vesel, îmi zic „numai de nu i-ar trece această dispoziție sufletească“ și mă bucur așa de tare de asta, că nici nu-mi mai vine să mă gândesc la altceva. Dar dacă el nu e aici sau e ocupat, încep iarăși să mă gândesc la el, trag cu urechea – nu vine oare? –, îi urmăresc expresia feței, dacă a sosit. Probabil pentru că sunt însărcinată sunt într-o stare așa de ciudată și am prea puțină influență și asupra lui. Nu e greu să-mi găsesc ceva de lucru, sunt destule de făcut, dar mai înainte trebuie să fiu pasionat de aceste treburi mărunte, iar mai apoi să te ocupi de găini, să zdrăngăni la

pian, să citești multe prostii și prea puține lucruri bune și să pui castraveții la saramură. O să vină și rândul lor, știu eu, când o să uit de viața mea de fată, trândavă, și o să mă instalez la țară. Nu vreau să intru în rândul oamenilor și să mor de plictiseală, și nici n-o s-o fac. Aș vrea ca soțul să aibă asupra mea mai multă influență. E ciudat, îl iubesc îngrozitor de mult, dar simt prea puțină influență din partea lui. Sunt și clipe luminoase, în care înțeleg tot, văd clar cât de bine e să trăiești pe lumea asta, câte obligații am eu, și sunt bucuroasă că există, apoi totul trece, uit de toate. Știu și aștept să sosească această clipă luminoasă și să rămână, iar atunci mecanismul o să pornească și o să încep să trăiesc, adică să trăiesc activ. E ciudat, mă uit la asta ca la ceva trecător, așa cum vezi că vin sărbătorile, că va fi vară și așa mai departe. Acum am adormit din nou, astfel că până și călătoria la Moscova și viitorul copil nu-mi produc nici cea mai mică emoție, nicio bucurie, nimic. Aș vrea să cunosc un remediu care să mă ajute să mă învioresc, să mă trezesc. Nu m-am mai rugat de multă vreme. Înainte mă interesau până și lucrurile exterioare ale religiei. Din când în când, pe ascuns de ceilalți, aprind o lumânărică de ceară în fața icoanei, pun flori și încui ușa, mă pun în genunchi și mă rog o oră, două. Acum totul este așa de ridicol și de stupid, dar îmi face bine să-mi amintesc. Totul a devenit așa de serios, impresiile din tinerețe sunt așa de vii, încât îmi este greu să mă despart de ele, dar nu am cum să mă mai întorc acolo. Uite așa, peste câțiva ani, o să-mi creez o lume serioasă, de *femeie*, și o s-o iubesc și mai mult, pentru că aici o să fie și soțul, și copiii, pe care îi iubesc mai mult ca pe părinți și pe frați. Dar deocamdată nu pot face asta. Oscilez între cele trăite și prezentul cu viitorul lui. Soțul mă iubește mult prea mult pentru a putea să-mi dea imediat o direcție, și este și greu, eu lucrez la asta, dar și el simte că nu mai sunt cea care am fost. Un pic de răbdare și o să fiu cea de dinainte, dar nu o fecioară, ci o femeie, o să mă trezesc din nou, și el și eu o să fim mulțumiți de mine.

Sunt convinsă că la Moscova o să mă aerisesc de viața de dinainte, și o să-mi înțeleg clar viața de acum, desigur, partea bună,

pentru că tot ce e rău vine numai de la mine. Doar să suporte el răbdător această perioadă a mea, nesuferită, trecătoare... Uite, acum sunt singură, mă uit în jur – numai tristețe. Sunt singură, e îngrozitor. Nu m-am obișnuit. Atâta viață era acasă, iar eu sunt aici ca moartă, când el nu e prezent. El, fiind aproape întotdeauna singur, nu înțelege asta. Ei, dar o să mă obișnuiesc și eu. Acum nu se aude însă nici măcar o voce veselă, parcă au murit cu toții. Și se mai și supără dacă nu-mi place să rămân singură. Din punctul acesta de vedere e nedrept, dar nu poate să înțeleagă, căci nu a avut familie. Dar eu o să fac tot ce-i face lui bine, pentru că el e remarcabil și eu sunt mult mai rea decât el, și pentru că îl iubesc, și nu mi-a mai rămas nimic, nimic în afară de el. Și mă plictisesc pentru că sunt o fire sărmană și nu găsesc în mine *ressource* și pentru că m-am deprins cu larma vieții, iar aici e liniște, liniște de mormânt. O să mă obișnuiesc, oamenii se obișnuiesc cu orice. Dar cu timpul o să-mi fac și eu o casă veselă, zgomotoasă, și o să încep să trăiesc prin viața copiilor mei și prin viața mea, serioasă, cum se cuvine, bucurându-mă de seninătatea copiilor, căci până acum am trecut prin multe.